

بررسی تطبیقی آزمون قانون اساسی برای اخذ تابعیت در جمهوری اسلامی ایران، ایالات متحده و کانادا

نگارندگان:

دکتر محمد جلالی

(استادیار گروه حقوق عمومی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی)^۱

جاوید رستمی

ایمیل: ir22khordad@gmail.com

(دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران)

چکیده:

تابعیت به عنوان یک رابطه حقوقی - سیاسی میان شهروندان و دولت ترسیم شده است. این تابعیت بیش از هر چیزی بر اساس تولد و به صورت اجباری منتقل می‌گردد. با این حال طیف گسترده پناهندگی و مهاجرت و رای مرزهای جغرافیایی یک کشور سبب شده تا افراد با ملیت های گوناگون تقاضای اخذ تابعیت جدید را بدهند. اما برای اخذ تابعیت جدید، دولت ها بر اساس سیاست گذاری های کلانی که در این حوزه وجود دارد، شرایطی برای اخذ تابعیت وضع نموده و در نهایت طی فرایندی که امروزه در برخی کشورهای جهان به "آزمون تابعیت" یا "آزمون شهروندی" شهره است، میزان کسب این شرایط را در فرد محک می زنند.

ایران نزدیک به ۵۰ سال است که با مسئله پناهندگی و مهاجرت از سرزمین های مجاور به خصوص افغانستان، عراق و پاکستان مواجه بوده است. میهمانانی که در ایران حضور دارند نزدیک به نیم قرن سابقه مهاجرت و پناهندگی را ثبت نموده و ما با نسل سوم این دسته از افراد در جامعه برخورد می کنیم. برای اعطای تابعیت ایرانی به اتباع خارجی ساکن ایران نیز شرایطی تعریف شده و نهایتا میزان ادغام و دانش این افراد نسبت به جامعه ایرانی در فرایندی با نام "آزمون قانون اساسی" سنجیده می شود، پس از تثبیت قدرت طالبان در افغانستان و آغاز موج جدید پناهنجویی در کشور ایران، اهمیت این مسئله افزایش چشم گیری یافته است. در این مقاله سعی شده تا با رویکردی انتقادی آزمون قانون اساسی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته و سپس با نتایج حاصل از ارزیابی تطبیقی با سیستم آزمون تابعیت در دو کشور ایالات متحده و کانادا، پیشنهادهایی در این زمینه ارائه گردد.

کلیدواژه: تابعیت، آزمون تابعیت، پناهنده، مهاجرت، تابعیت ایرانی

مقدمه:

هر فرد در هر قلمروی جغرافیایی که سکنی گزیند، تحت اراده یکی از دولت‌های شکل گرفته قرار دارد؛ رابطه این فرد می‌تواند از نوع رابطه یک دیپلمات، یک تبعه خارجی مهاجر، یک پناهنده و ... باشد. اما کاملترین نوع این رابطه که بیشترین حجم حقوق و مسئولیت را همزمان برای دولت و برای فرد ترسیم می‌نماید، رابطه میان دولت و شهروند است که امروزه با نام «تابعیت»^۲ نیز شناخته می‌شود. مقوله اعطای تابعیت عملاً در دو دسته تابعیت اصلی (انتسابی) و اکتسابی جای می‌گیرد که اولی به تابعیتی اشاره

^۱ نویسنده مسئول، فکس: ۰۲۱۲۲۴۹۱۷۵۰ / Email: m_jalali@sbu.ac.ir

^۲ Nationality

دارد که به هر طفلی به محض تولد، بار می‌شود که در نتیجه اصل خاک^۳ یا خون^۴ پدید آمده است^۵ و دسته دوم نیز به حالتی باز می‌گردد که با تقاضای فرد و موافقت مسئولین امر، تابعیتی توسط آن فرد کسب می‌شود^۶.

از طرفی تحصیل تابعیت^۷ به صورت اکتسابی نیز، به سه صورت امکان پذیر است که می‌تواند در اثر تقاضای فرد، ازدواج یا به موجب قوانین خاص وقوع پیدا کند^۸ امروزه بر اثر رشد روند پناهندگی و مهاجرت از یک سو و نیاز کشورهای توسعه یافته و صنعتی به جذب نیروی انسانی از سایر کشورهای در حال توسعه و مزایای پربازده و سودآور جذب نخبگان و نیروهای ماهر خارجی از سوی دیگر، سبب شده تا کشورهای توسعه یافته در صدد طراحی یک نظام سیستماتیک، قانونمند و منضبط برای اعطای تابعیت به متقاضیان برآیند.

با این اوصاف دولت‌ها ضمن پی ریزی یک نظام حقوقی منسجم و منطبق بر سیاست‌گذاری‌های کلان کشور در حوزه نیروی انسانی، در صورت وجود داشتن شرایطی خاص و شفاف، زمینه لازم را برای احراز این شرایط نیز تثبیت می‌نمایند. این نظام احراز شرایط در افراد غالباً در قالب "آزمون تابعیت" شناخته می‌شود. جایی که شرایط و ویژگی‌های افراد مناسب برای ادغام نهایی در جامعه میزبان محک می‌خورد.

در تحقیق حاضر ابتدا در باب چرایی لزوم وجود چنین نظامی سخن خواهیم گفت و سپس الگوهای مطرح در جهان را در مورد آزمون تابعیت بررسی می‌کنیم و نهایتاً نظام حقوقی ایران را در سنجش میزان آمادگی فرد برای ادغام حقوقی در جامعه ایرانی مورد مذاقه قرار داده و با شناسایی چالش‌ها و راهکارها، پیشنهادهاتی را بر اساس آنچه از رویکرد تطبیقی آموخته ایم، ارائه خواهیم داد.

۱. لزوم وجود آزمون تابعیت

اعطای تابعیت نیاز به پیش شرط‌ها و ویژگی‌هایی دارد که هر فردی باید اثبات کند که آن‌ها را داراست. در کنار وجود شاخص‌های قابل اندازه‌گیری و شفاف بر مبنای قانون که به صورت عمومی و رسمی منتشر شده باشد، مسئله دیگر مربوط به چگونگی سنجش این شاخص‌ها و معیارهاست. کشورهای توسعه یافته در کنار معیارهای کاملاً کیفی مانده مدت زمان اقامت، عدم سوء پیشینه و ... برای اندازه‌گیری میزان تلفیق و ادغام فرد در جامعه میزبان به روشی متوسل شده‌اند که تحت عنوان "آزمون تابعیت"، "آزمون قانون اساسی" و یا عناوین مشابه معرفی می‌گردند.

آزمون تابعیت معمولاً به صورتی تنظیم می‌شود تا بتواند دو شاخصه بسیار مهم را در افراد اندازه‌گیری کند. میزان ادغام^۹ فرد در جامعه میزبان و همچنین دارا بودن شرایط قانونی برای اخذ تابعیت در نظر گرفته شده دو شاخصه‌ای هستند که به صورت مختصر بدان می‌پردازیم.

۱.۱. ادغام

³ Jus soli

⁴ Jus sanguinis

^۵ اصل خاک مربوط به تابعیتی است که طفل در اثر تولد در قلمرو دولتی آن را کسب می‌کند و اصل خون مربوط به تابعیت والدین یک طفل است. برای مطالعه بیشتر رک: بهشید ارفع نیا، حقوق بین‌الملل خصوصی، ج اول، چاپ سوم، تهران: انتشارات بهتاب، ۱۳۸۹.
^۶ محمد نصیری، حقوق بین‌الملل خصوصی، چاپ بیست و نهم، تهران، انتشارات آگه، ۱۳۹۳، ص ۳۱.

⁷ Naturalization

^۸ بهشید ارفع نیا، ازدواج و تابعیت، مجله حقوق زنان، شماره ۲، ۱۳۷۷، ص ۸.

⁹ Local Integration

در مورد مفهوم ادغام، اختلاف نظر زیادی در تعریف آن وجود دارد؛ به نوعی که برخی اندیشمندان از تعریف آن سر باز زده و به نوعی این مفهوم را بدیهه انگاری نموده‌اند.¹⁰ در یک نگاه کاملاً موسع، ادغام، روندی است که در طی آن، تازه واردان یا اقلیت‌ها، در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی یا هویتی جامعه جدید یا اکثریت ادغام می‌شوند.¹¹ برخی دیگر با مضیق کردن این تعریف "یک فرایند همگرایی و همجوشی" را لازم دانسته‌اند.¹²

تعریفی که مشخصاً در اسناد کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد مورد استناد قرار می‌گیرد به محصول نهایی فرایند چند وجهی و ادامه داری اشاره دارد که طی آن پناهندگان بدون اینکه هویت اصلی خود را حذف کنند، با جامعه میزبان انطباق می‌یابند. پناهندگان، جامعه میزبان و همچنین نهادهای عمومی، سه عنصر کلیدی در این فرایند و محصول آن محسوب می‌شوند.¹³ این تعریف در حقیقت قابل تعمیم به مهاجرین و به طور کلی کلیه اتباع خارجی ساکن کشور بیگانه است و بدین ترتیب مورد استناد ما در این مقاله قرار خواهد گرفت.

بر اساس مواد ۶، ۷ و ۸ سند منتشر شده در چهارمین نشست مشاوره جهانی در مورد حمایت بین المللی، - سند پیش گفته - ، ادغام در حقیقت به سه بخش مجزا، مشخص و در عین حال به هم مرتبط تقسیم می‌شود: ادغام اقتصادی، ادغام اجتماعی - فرهنگی و ادغام حقوقی. مورد اخیر به فرایندی حقوقی اشاره دارد که طی آن پناهندگان به مرور از حق‌ها و آزادی‌های بیشتری برخوردار می‌شوند و با گذشت زمان، این فرایند در شرایط ایده آل باید به حقوق اقامت دائم و در بعضی موارد، به اعطای تابعیت و شهروندی در کشور میزبان منجر شود. بدیهی است که ادغام اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی پیش شرط ادغام حقوقی و در معنای غائی آن اعطای تابعیت است و بنابراین ادغام فرد در جامعه میزبان از جهت تمام جنبه‌ها در آزمون تابعیت سنجیده می‌شود.

۱.۲. شرایط اعطای تابعیت

دولت‌ها همواره برای اعطای تابعیت به اتباع خارجی که متقاضی اخذ تابعیت کشور میزبان هستند، شرایط، شاخص‌ها و معیارهایی را بر اساس اراده قانون‌گذار اعلام می‌دارند و متعاقب آن رویه‌هایی نیز در این زمینه وضع می‌شود. بنابراین بدیهی است که کم و کیف این شرایط و معیارها باید با دقت، زیر خط سیر سیاست‌های کلی و معطوف به هدف‌گذاری‌های ملی وضع شود. به طور نمونه در کشور انگلیس اصولاً تمرکز اصلی بر جذب مهاجرین با مهارت بالا بوده است. اخیراً نیز در برنامه جدید مهاجرتی، دولت انگلیس طرح موسوم به "افراد با استعداد بالا"، "باهوش‌ترین و بهترین" افراد را در سال‌های اولیه شغلی‌شان جذب می‌کند. این طرح در دسترس فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های برتر غیر بریتانیایی¹⁴ قرار خواهد گرفت که در پنج سال گذشته فارغ‌التحصیل شده‌اند.

¹⁰ J. Crisp, The Local Integration and Local Settlement of Refugees: a conceptual and historical analysis. Working Paper No. 102, New Issues in Refugee Research series. Geneva: UNHCR PDES, 2004. p.37. at:

<http://www.unhcr.org/407d3b762.html>

¹¹ Richard Alba and Victor Nee, "Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration". International Migration Review, 1997. P. 31.

¹² Robert E. Park and Ernest Burgess, Introduction to the Science of Sociology. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2016. P. 735.

¹³ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Global Consultations on International Protection/Third Track: Local Integration, 25 April 2002, EC/GC/02/6, 2002, Para 6. available at:

<http://www.refworld.org/docid/3d6266e17.html> [accessed 3 May 2022].

¹⁴ برای دیدن لیست دانشگاه‌های منتخب، ر.ک:

[High Potential Individual visa: global universities list 2021 - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/guidance/high-potential-individual-visa) [Last visit: 12 August 2022].

براساس این طرح، فارغ‌التحصیلان بدون توجه به محل تولدشان واجد شرایط خواهند بود و برای درخواست دادن نیازی به پیشنهاد شغلی به عنوان پیش‌شرط نخواهند داشت.^{۱۵}

در کشور اسرائیل، بخش مهمی از رژیم حقوقی مهاجرتی این کشور در حقیقت به مثابه فراخوانی برای یهودیان سراسر جهان بوده است.^{۱۶} کانادا، استرالیا و آمریکا به عنوان کشورهای تشنه نیروی کار و منابع انسانی پویا، برنامه‌های مهاجرتی جامعی دارند.

البته این سیاستگذاری تنها مربوط به کشورهای مهاجرپذیر نیست. بلکه کشورهای توسعه یافته‌ای همچون ژاپن^{۱۷} و چین^{۱۸} بنا بر سیاست‌های کلان خود، شرایط بسیار سختی را برای اعطای تابعیت دارند، طوری که عملاً راه باریکه بسیار کوچکی برای اعطای تابعیت به مهاجرین در موارد بسیار خاص ایجاد نموده‌اند.

شرایط اعطای تابعیت در ایران در ماده ۹۷۹ قانون مدنی بدین ترتیب ذکر شده است:

اشخاصی که دارای شرایط ذیل باشند می‌توانند تابعیت ایران را تحصیل کنند:

۱. به سن هجده سال تمام رسیده باشند؛
۲. پنج سال اعم از متوالی یا متناوب در ایران ساکن بوده باشند؛^{۱۹}
۳. فراری از خدمت نظامی نباشند؛
۴. در هیچ مملکتی به جنحه‌ی مهم یا جنایت غیرسیاسی محکوم نشده باشند.

بحث در مورد شرایط اعطای تابعیت در حوصله این بحث نمی‌گنجد، و الا سخن در این باب بسیار است. با این اوصاف، آزمون تابعیت یا قانون اساسی در برخی کشورها برای سنجش میزان ادغام افراد در جامعه میزبان و همچنین ارزیابی وجود شرایط در فرد متقاضی طراحی شده است که در بخش‌های بعدی بدان می‌پردازیم. مسئله حائز اهمیت آن است که کم و کیف آزمون تابعیت باید در راستای سنجش وجود شرایط اخذ تابعیت در فرد متقاضی و در نتیجه معطوف به سیاست‌های کلان کشور پی ریزی گردد.

۲. بررسی الگوهای مطرح جهانی در زمینه آزمون تابعیت

¹⁵ BBC, World's top graduates get new UK visa option, 30 May 2022, UK: BBC, available at: [World's top graduates get new UK visa option - BBC News](#) [Last visit: 12 August 2022].

¹⁶ برای اطلاعات بیشتر ر.ک:

YOSSI HARPAZ and HERZOG, BEN, REPORT ON CITIZENSHIP LAW: Israel, European University Institute, Robert Schuman Center for advance studies, COUNTRY REPORT 2018/June 2018. Et. D. Hacoheh, 'The Law of Return as an Embodiment of the Link between Israel and the Jews of the Diaspora', Journal of Israeli History, 1998, 19(1), 61-89. برای اطلاعات بیشتر ر.ک:

Atsushi Kondo, REPORT ON CITIZENSHIP LAW: Japan, European University Institute, Robert Schuman Center for advance studies, COUNTRY REPORT 2016/OCTOBER 2016. Et. Erin, Aeran Chung, Immigration and citizenship in Japan, Cambridge University Press, June 2010.

¹⁸ برای اطلاعات بیشتر ر.ک:

T. P. Chen, 'The Nationality Law of the People's Republic of China and the Overseas Chinese in Hong Kong, Macau and Southeast Asia', New York Law School Journal of International and Comparative Law 5: 281-335, 1983.

¹⁹ در مورد فقره‌ی دوم این ماده مدت اقامت در خارجه برای خدمت دولت ایران در حکم اقامت در خاک ایران است.

اثرات منفی که می‌توانست در پی حضور گسترده بیگانگان در خاک کشورهای توسعه‌یافته که تشنه جذب منابع انسانی بیشتر و بیشتر بودند، حاصل گردد، سبب شد تا علاوه بر وضع ضوابط و استانداردهای دقیق، شفاف و قاعده‌مند، روش‌های با کیفیتی نیز برای محک متقاضیان واجد شرایط وضع گردد. آمریکا و کانادا، دو کشور پیشرو در این حوزه هستند که در ادامه به بررسی این سنگ محک در آن‌ها خواهیم پرداخت.

۲.۱. بررسی موردی ایالات متحده آمریکا

سازوکار تثبیت شده قدرت در ایالات متحده سبب شده است تا قوه مجریه اختیارات گسترده‌ای در زمینه مقررگذاری و به طور کلی تعیین رویه‌ها و سازوکارهای اداری داشته باشد؛ در حقیقت این ویژگی نظام حقوقی آمریکا به دلیل غلبه یک رژیم ریاستی تمام عیار، تخصصی بودن امور اداری و همچنین نظام فدراتیو حکمرانی است. موضوع مهاجرت و تابعیت نیز از این قضیه مستثنا نیست و در نتیجه بسیاری از مسائل مربوط به آزمون و مصاحبه تابعیت چنانچه گفته خواهد شد در دستورالعمل صادر شده از سوی دولت فدرال تعیین تکلیف گردیده است.

اما حتی در این چنین نظام حقوقی نیز تمام مصوبات دولتی قابل ارجاع و اتصال به قانونی است که توسط پارلمان این کشور به تصویب رسیده است. بر اساس ماده ۳۱۲ قانون مهاجرت و تابعیت،^{۲۰} "هیچ فردی نمی‌تواند بدون اثبات موارد ذیل الذکر به تابعیت ایالات متحده در بیاید مگر به موجب استثنائات مطروحه در بندهای بعدی این ماده: ۱. فهم زبان امنگلیسی، شامل توانایی خواندن، نوشتن و صحبت کردن کلماتی که برای استفاده روزمره مورد نیاز است". اما قانون‌گذار حتی به همین نقطه هم بسنده نمی‌کند و سعی دارد با شفاف سازی هرچه بیشتر شرط یادگیری زبان توسط نامزد دریافت شهروندی آمریکا در حقیقت مسیر هرگونه خودتفسیری و افسارگریختگی اختیارات مقامات اجرایی را سد نماید. بدین ترتیب که در ادامه همین ماده قانونی آمده است: "شرط مقرر شده در این پاراگراف که مربوط به توانایی خواندن و نوشتن است باید در جایی برآورده شود که: فرد درخواست دهنده می‌تواند کلمات و عبارات ساده را تا آخر بخواند یا بنویسد، یک آزمون معقول باید از سواد وی گرفته شود و در نهایت اینکه شرایط اضافه یا غیرمعقولی نباید بر فرد درخواست دهنده بار شود." پر واضح است که قانون‌گذار حساسیت خود را نسبت به آزادی عمل افسران مهاجرتی در ارزیابی دانش زبان فرد متقاضی ابراز نموده است.^{۲۱}

شرط دوم هم مقرر داشته است که "دانش و فهم از بنیادهای تاریخ و اصول و شکل حکومت در ایالات متحده [وجود داشته باشد]."

۲۲

طبعاً رویه‌های جزئی تر در آئین نامه فدرال^{۲۳} آمده است. چنانکه خواهید دید دستورالعمل دولتی منتشر شده به قدری استادانه تنظیمی شده که ضمن شفافیت کاملاً در شرایط و رویه‌های موجود، قالب شکل داده شده توسط قانون‌گذار را بر هم نریزد و با آن سازگاری داشته باشد.

نظام حقوقی آمریکا اعطای تابعیت خود را منوط به مصاحبه شفاهی نموده است. در مصاحبه شفاهی، مامور دولتی باید تمام شرایطی که برای فرد متقاضی اخذ تابعیت وجود دارد را یک به یک بررسی نماید. وی در ابتدای امر فرد متقاضی را سوگند می‌دهد تا با صداقت کامل به سوالات پاسخ دهد. این مامور دولتی آزاد است تا هرگونه سوالی که وی برای احراز شرایط متقاضی نیاز دارد

²⁰ Immigration and Nationality Act ([INA 312\(a\)\(1\)](#)).

²¹ Ibid.

²² Ibid, [INA 312\(a\)\(2\)](#)

²³ Code of Federal regulation (CFR)

بیرسد. بیوگرافی، سوالات مربوط به نحوه و مدن زمان اقامت، غیبت از قلمروی ایالات متحده، سوالات مربوط به تاریخ و زبان ایالات متحده، سابقه کیفری و شخصیت اخلاقی فرد متقاضی، میزان دل‌بستگی قلبی به این کشور، عضویت در سازمان‌های گوناگون، میزان تمایل به اعمال قسم وفاداری به ایالات متحده و ... از جمله سوالاتی هستند که در هنگام مصاحبه پرسیده می‌شوند.^{۲۴}

در عین حال شرط یادگیری زبان انگلیسی^{۲۵} و همچنین دانش و فهم کافی از مبانی تاریخ و شکل حکومت داری در ایالات متحده عیناً در مقررہ فدرال آمده است.^{۲۶} در بخش سوالات دانش مدنی^{۲۷} (تاریخ و شکل حکومت داری) فرد متقاضی باید به ۶ سوال از ده سوال مامور دولتی پاسخ درست دهد، به محض اینکه تعداد پاسخ‌های صحیح به ۶ رسید آن مامور پرسش را متوقف می‌نماید. این آزمون هم به صورت شفاهی سنجیده می‌شود. هر متقاضی دوبار فرصت دارد تا این آزمون را با موفقیت پیش سر بگذارد.^{۲۸}

مجموعه‌ای از صد نمونه سوال با به روز رسانی سالانه در سایت خدمات شهروندی و مهاجرت ایالات متحده آمریکا منتشر می‌شود. این صد نمونه سوال به زبان انگلیسی، اسپانیول، چینی، کره‌ای، عربی و تاگلوگ^{۲۹} در دسترس همگان قرار دارد.^{۳۰}

در نهایت تصمیم مامورین دولتی مبنی بر قبول یا رد درخواست اخذ تابعیت باید بر اساس قوانین و مقررات و با ذکر مستندات صورت پذیرد. این مستندات نیز به طور شفاف در قانون ذکر شده است.^{۳۱} ۱. قانون مهاجرت و تابعیت به عنوان اصلی‌ترین منبع قانونی^{۳۲}، ۲. مقررات اجرایی حوزه اعطای تابعیت،^{۳۳} ۳. آرای پیشین قضایی یا شبه قضایی که بر اساس صلاحیت این مراجع صادر

²⁴ U.S. Citizenship and Immigration Services (I). USCIS Policy Manual. Volume 12 - Citizenship and Naturalization > Part B - Naturalization Examination > Chapter 3 - Naturalization Interview, [Washington, District of Columbia] :U.S. Citizenship and Immigration Services. Available at: <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-b-chapter-3> [accessed 24 May 2022]

²⁵ Ordinary Usage

²⁶ U.S. Citizenship and Immigration Services(II). USCIS Policy Manual. Volume 12 - Citizenship and Naturalization > Part E - English and Civics Testing and Exceptions > Chapter 1 - Purpose and Background. Available at: <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-e-chapter-1> [accessed 24 May 2022], See also: See INA 312. See 8 CFR 312.

²⁷ Civic Tests

²⁸ Ibid

²⁹ Tagalog

³⁰ For More Information, see also:

Moore , Stephen A Strategic U.S. Immigration Policy for the New Economy, in BLUEPRINTS FOR AN IDEAL LEGAL IMMIGRATION POLICY 69, 69 (Richard D. Lamm & Alan Simpson eds., 2001), available at <http://www.cis.org/articles/2001/blueprints/ blueprints.pdf>.

³¹ For more information, see also:

Hanami, Tadashi, "Japanese Policies on the Rights and Benefits Granted to Foreign Workers, Residents, Refugees and Illegals." In Temporary Workers or Future Citizens? Japanese and U.S. Migration Policies, ed. M. Weiner and T. Hanami. London: Macmillan Press: 211–37, 1998.

^{۳۲} برای دسترسی به این دسته از قوانین، ر.ک:

See [Pub. L. 82-414](#) (June 27, 1952), as amended.

^{۳۳} برای دسترسی به این دسته از مقررات، ر.ک:

See [Title 8 of the Code of Federal Regulations \(8 CFR\)](#). Most of the corresponding regulations have been promulgated by legacy INS or USCIS.

شده است و در نهایت ۴. دستورالعمل راهنمای مرکز خدمات شهروندی و مهاجرت ایالات متحده آمریکا که سیاست‌گذاری و رویه-گذاری در این حوزه را بر اساس قوانین و مقررات در بر دارد^{۳۴}.

استثنائاتی نیز برای معافیت از آزمون زبان وجود دارند. برای مثال داشتن سن بالای ۵۰ سال و حداقل ۲۵ سال اقامت در آمریکا، داشتن سن بالای ۵۵ سال و حداقل ۱۵ سال اقامت در آمریکا، داشتن سن بالای ۶۵ سال و حداقل ۱۰ سال اقامت در آمریکا و همچنین داشتن معافیت معلولیت پزشکی از جمله این استثنائات محسوب می‌شود. اما در مورد آزمون دانش مدنی این استثنائات وجود نداشته و متقاضی در صورتی که جزو دسته بندی‌های مذکور محسوب گردد می‌تواند از همراهی مترجم/همراه در زمان تقاضای تابعیت بهره‌مند گردد^{۳۵}. یک نکته شایان ذکر آن است که مبنای حقوقی این استثنا بر قانون مصوب پارلمان، قانون مهاجرت و تابعیت استوار است و مقرر دولتی نقشی در ایجاد استثنا ندارد.

تمام قوانین و مقررات پراکنده ایالات متحده که با توجه به پیروی از نظام حقوقی کامن لا کاملاً بدیهی است، در دستورالعملی جمع آوری گردیده که برای مثال آخرین بازبینی آن ۴ روز قبل از دسترسی نگارنده در سایت اداره مهاجرت و شهروندی ایالات متحده آمریکا منتشر شده بود. حتی همین نشان اینترنتی منابعی را نیز جهت آمادگی برای آزمون زبان و دانش مدنی در دسترس همگان قرار داده است^{۳۶}. به هر تقدیر چتر قانون مصوب پارلمان بر تمامی مقررات پایین دستی گسترده شده است و ترکیب این وضعیت با شفافیت و انطباق با سیاست‌گذاری های کلان سبب شده تا آزمون شهروندی در آمریکا به عنوان یک سنگ محک کارآمد مطرح شود.

۲.۲. بررسی موردی کانادا

نظام حقوقی کانادا در زمینه اعطای تابعیت، عموماً بر پایه دو قانون مفصل که توسط پارلمان به تصویب رسیده، استوار است: اول قانون شهروندی کانادا (مصوب ۱۹۸۵)^{۳۷} و دوم قانون مهاجرت و حمایت از پناهندگان (مصوب سال ۲۰۰۱)^{۳۸}. فرایند با درخواست متقاضی و تسلیم مدارک مورد نیاز برای درخواست تابعیت کانادایی آغاز می‌گردد؛ متعاقباً شرکت در آزمون شهروندی را به دنبال دارد که به صورت کتبی برگزار شده و در نهایت مصاحبه حضوری و شفاهی نیز با مأمورین دولتی انجام می‌گردد. اما شرکت در این آزمون و مصاحبه برای همه متقاضیان الزامی نیست و دسته ای از افراد از شرکت در آن‌ها معاف هستند که در جدول ذیل مشاهده می‌کنید (Government of Canada (III)).

الزام به شرکت در آزمون و مصاحبه شهروندی

³⁴ U.S. Citizenship and Immigration Services (I). USCIS Policy Manual. Volume 12 - Citizenship and Naturalization > Part B - Naturalization Examination > Chapter 3 - Naturalization Interview, [Washington, District of Columbia] :U.S. Citizenship and Immigration Services. Available at: <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-b-chapter-3> [accessed 24 May 2022]

³⁵ Immigration and Nationality Act (INA 312(b))

³⁶ U.S. Citizenship and Immigration Services(III). Available at: <https://www.uscis.gov/us-citizenship/naturalization-test> [accessed 24 May 2022]

³⁷ Citizenship Act (R.S.C., 1985, c. C-29)

³⁸ Immigration and Refugee Protection Act (S.C. 2001, c. 27)

الزام برای شرکت در مصاحبه	الزام برای شرکت در آزمون	شرایط سنی	#
بله	بله	بزرگسالان بین ۱۸ تا ۵۴ سال	شماره ۱
بله	خیر	بزرگسالان ۵۵ سال و بالاتر	شماره ۲
خیر	خیر	افراد پایین ۱۸ سال که یکی از والدینشان کانادایی است یا همزمان با والدینشان درخواست می دهند.	شماره ۳
بله	خیر	افراد ۱۴ تا ۱۷ سال که والدین کانادایی نداشته و یا همزمان به والدینشان درخواست نمی دهند.	شماره ۴
خیر	خیر	افراد زیر ۱۸ سال که والدین کانادایی نداشته و یا همزمان به والدینشان درخواست نمی دهند.	شماره ۵

آزمون شهروندی در عمده موارد به صورت کتبی برگزار می گردد، اما به صلاح دید مأمورین ذی صلاح دولتی در شرایط خاصی می توان به صورت شفاهی هم آن را برگزار نمود. حتی از دوره رواج همه گیری ویروس کوید ۱۹، امکان برگزاری آزمون به صورت برخط نیز فراهم شد و به نظر می رسد دولت کانادا همچنان به برگزاری آزمون با این روش را در دستور کار دارد.^{۳۹} این آزمون مشتمل بر ۲۰ سوال تستی است که از حقوق و وظایف اتباع کانادایی، جغرافیا تاریخ، اقتصاد، حکومت، قوانین و نمادهای این کشور سوال پرسیده می شود و فرد متقاضی باید حداقل به ۱۵ سوال از ۲۰ سوال پاسخ صحیح دهد.^{۴۰} منبع این آزمون در کتاب جامعی تحت عنوان "کانادا را کشف کنید - حقوق و مسئولیت های شهروندی" گردآوری شده و به صورت عمومی نشر داده می شود. حتی سایت رسمی دولت کانادا این کتاب را به صورت آنلاین، دانلود متن، صوتی و همچنین سفارش چاپی در اختیار متقاضیان قرار می دهد (Government of Canada (II)).

³⁹ Government of Canada (III), Date modified: 2022-01-06 Available at: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-citizenship/become-canadian-citizen/citizenship-test/online.html> [accessed 24 June 2022]

⁴⁰ For more information, see also: Ongley, Patrick et. Pearson, David, Post-1945 International Migration: New Zealand, Australia and Canada Compared, 29 INT'L IMMIGR. REV. 765, 772 (1995).

محتوای سوالات در این کتاب گردآوری شده است؛ این کتاب شامل موضوعات گوناگونی از جمله اطلاعات کلی در مورد کشور کانادا، حقوق و مسئولیت شهروندان کانادایی، تاریخ کانادا، سیستم انتخاباتی، دستگاه قضا، نمادهای کانادا، اقتصاد و در نهایت جغرافیا و مناطق گوناگون این کشور است. در نهایت هم تعدادی نمونه سوال در این کتاب تالیف شده و در اختیار متقاضیان قرار گرفته است. (Government of Canada (III)).

اگر متقاضی این مرحله را با موفقیت پشت سر بگذارد برای مصاحبه نهایی دعوت شده که متعاقب آن دعوت برای مراسم کسب تابعیت و سوگندنامه خواهد بود. نکته شایان توجه آن است که در آزمون کتبی، آزمون زبان از متقاضیان گرفته نمی‌شود. البته قاعدتا افراد باید به زبان فرانسوی یا انگلیسی برای ارتباط با مامورین دولتی در هنگام مصاحبه، آزمون یا تسلیم مدارک مسلط باشند. در عین حال در مرحله مصاحبه شفاهی با مامور دولتی در صورتی که متقاضی بین ۱۸ تا ۵۴ سال سن داشته باشد، مهارت مربوط به زبان نیز ارزیابی می‌گردد (Government of Canada (I)). افرادی که در بازه سنی فوق الذکر هستند باید به یکی از دو زبان رسمی کشور کانادا یعنی فرانسوی و انگلیسی تسلط داشته باشند. این تسلط بر زبان از سه طریق سنجیده می‌شود: ارائه مدرک آزمون‌های معتبر زبان، در طول مصاحبه و فرایند اخذ تابعیت و تایید آن توسط مامورین دولتی که در حقیقت سنجش ضمنی محسوب می‌گردد و در نهایت سوالات مستقیم مامور دولتی برای سنجش میزان تسلط بر یکی از دو زبان پیش گفته. بر این اساس فرد متقاضی باید سطح مشخصی از زبان را داشته باشد که مقررات کانادا علاوه بر ارجاع آن به سیستم درجه بندی مهارت زبان که در نظام آموزشی این کشور به کار برده می‌شود، چهار معیار نیز برای تمیز و تشخیص این سطح از مهارت معرفی نموده‌اند: ۱. توانایی مشارکت در مکالمه‌های روزانه در مورد مباحث رایج، ۲. فهم ساختارها، سوالات و جهات ساده زبانی، ۳. استفاده از گرامر ابتدایی شامل سوالات و عبارات گوناگون و در نهایت ۴. دانش کافی برای استفاده از کلمات رایج در عبارات، در هنگام پاسخ به پرسش‌ها و معرفی خود. بنابراین سنجش میزان دانش فرد از زبان رسمی کانادا داخل در آزمون تابعیت محسوب نمی‌گردد، اما در هر صورت متقاضیان باید به هر نحوی از انجا تسلط خود را بر زبان رسمی کانادا نشان دهند.^{۴۱}

نکته حائز اهمیت آن است که در قانون شهروندی کانادا، تنها به لزوم سنجش دانش فرد در مورد یکی از دو زبان رسمی کشور کانادا و همچنین حقوق و مسئولیت شهروندان کانادایی، تا همین حد کلی اشاره شده و بخش دوم بند d ماده ۱۷ همین قانون کابینه^{۴۲} را مجاب نموده تا در این مورد مقررہ‌گذاری نموده و رویه‌های عملی را از این طریق مشخص کند. بنابراین برخلاف نمونه بررسی شده در ایالات متحده، قانونگذار کانادایی تلاشی برای محدود کردن اختیارات مقامات دولتی نداشته است. شانس شرکت مجدد در آزمون هم در مقررہ دولتی تعیین تکلیف شده است. در صورتی که فرد متقاضی در گذراندن آزمون برای بار اول موفق نشود، اگر شرایط ذکر شده در قانون در متقاضی جمع باشد، ذیل درخواست خود دو بار دیگر فرصت دارد تا امتحان دهد. فاصله هر امتحان نیز ۴ تا ۸ هفته خواهد بود. در صورت عدم موفقیت در این سه مرتبه، درخواست اخذ تابعیت رد می‌شود. با این حال عدم موفقیت نسبت به قبولی در امتحان تابعیت موجب منع درخواست دوباره متقاضی نمی‌شود؛ به عبارت دیگر اگر در هر سه مرتبه فرد متقاضی فرصت سوزی نماید و درخواستش به کلی رد شود، وی می‌تواند مجدداً از اول مراحل درخواست را طی کند (Ibid).

⁴¹ For more information, see also:

Richmond, Anthony et. Rao, G. Lakshmana, Recent Developments in Immigration to Canada and Australia: A Comparative Analysis, 17 INT'L J. COMP. Soc. 183, 193 (1976).

⁴² Government Council

یک درس گفتار بسیار مهم از نظام حقوقی کانادا آن است که قوانین و مقررات این کشور از پویایی بسیار بالایی برخوردارند. مثلاً در رده قانون‌گذاری پارلمانی، قانون شهروندی کانادا آخرین اصلاحات خود را در ۲۳ نوامبر ۲۰۲۱ از سر گذرانده است که تا زمان نگارش این مقاله، یک فاصله زمانی کمتر از ۱ سال وجود دارد. همچنین از سال ۲۰۰۲ تاکنون این قانون ۲۵ بار توسط مجلس این کشور جراحی شده است؛^{۴۳} این مورد شاید در ایران اصلاً مسبوق به سابقه نبوده که یک قانون تصویب شده در طول یک سال سه بار تجربه طرح جزئی در صحن علنی مجلس و در نهایت تغییر مواد یا قسمتی از ماده قانونی را داشته باشد.

قانون مهاجرت و حمایت از پناهندگان هم وضعیت مشابهی را دارد. آخرین اصلاحیه این قانون در تاریخ ۱۳ جولای ۲۰۲۲ به تصویب رسیده است و از زمان تصویب تاکنون ۴۲ بار تغییر یافته است. فقط در سال ۲۰۱۲ این قانون ۷ مرتبه توسط مجلس قانونگذار تعدیل شده است.^{۴۴} البته این قضیه با توجه به مهاجرپذیری کشور کانادا کاملاً بدیهی است؛ اما از سوی دیگر نشان از اهتمام قوه مقننه این کشور نسبت به مسائل روز و هم‌پیمایش قوانین و شرایط کشور با سرعت نسبتاً برابر است.

۳. آزمون قانون اساسی برای اخذ تابعیت ایرانی

ایران نزدیک به ۵۰ سال است که با مسئله پناهندگی و مهاجرت از سرزمین‌های مجاور به خصوص افغانستان، عراق و پاکستان مواجه بوده است. امروزه میهمانانی که در ایران حضور دارند نزدیک به نیم قرن سابقه مهاجرت و پناهندگی را ثبت نموده و ما در کشور با نسل سوم این دسته از افراد در جامعه برخورد می‌کنیم. پس از گذشت این مدت هنوز این دسته از افراد باید با واژه "مهمان" خطاب گردند و به نظر می‌رسد راه حل نهایی برای این افراد ترسیم نشده است. اهمیت این مسئله در حال حاضر بیشتر از هر زمان دیگری هویدا شده است. پس از واگذاری قدرت به گروهک طالبان در قلمروی افغانستان، روزانه تعداد زیادی پناهنده از افغانستان روانه ایران می‌شوند. به نظر می‌رسد حجم عظیم اتباع افغانستانی در ایران و موج تمامی ناپذیر بیجا شدگی، تاب دولت ایران را برای مسکوت گذاشتن این مسئله به اتمام برساند و سرانجام نسخه مناسب را در جهت سیاستگذاری‌های کلان خود جهت اجرا به دستگاه‌های موثر حکومتی تجویز نماید.

شرایطی که برای اخذ تابعیت ایرانی در ماده ۹۷۹ شرایطی ذکر شده در حیطه صلاحیت اختیاری دولت است و نه صلاحیت اجباری؛ بدین معنی که با قید واژه "می‌تواند" همه چیز در ید قدرت دولت قرار گرفته تا حتی در صورت داشتن این شرایط نیز دولت در صورت صلاحدید تابعیت خود را به یک فرد اعطا نماید. در عین حال سنگ محکی با نام آزمون قانون اساسی نیز ترتیب داده شده تا میزان ادغام افراد را در جامعه ایرانی، بسنجد.

۳.۱. مبنای حقوقی آزمون

در ایران در قانون مدنی یا قوانین عادی دیگر هیچ سخنی از آزمون تابعیت یا آزمون قانون اساسی به میان نیامده است. اما در برخی از اطلاعیه‌های رسمی، آزمونی با عنوان "آزمون قانون اساسی" ذکر شده که نشان از مشروط بودن اخذ تابعیت به کسب نمره قبولی در این آزمون را دارد. در سایت اداره امور اتباع استان قم در نمودار اطلاعاتی تهیه شده صحبت از انجام آزمون قانون

^{۴۳} برای مشاهده نسخه‌های پیشین این قانون رجوع شود به آدرس اینترنتی:

<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-29/PITIndex.html>

^{۴۴} برای مشاهده نسخه‌های پیشین این قانون رجوع شود به آدرس اینترنتی:

<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-2.5/PITIndex.html>

اساسی دارد که توسط این اداره انجام می‌گیرد.^{۴۵} همچنین وزارت امور خارجه نیز در سایت رسمی خود در قسمت گردش کار یکی از مراحل را آزمون قانون اساسی و سوگند در صورت توافق هیأت وزیران ذکر نموده است.^{۴۶}

تلاش‌های نگارنده برای دسترسی به مقررات دولتی که به صورت رسمی ابلاغ شده و بر اساس آن چنین آزمونی برای اخذ تابعیت در نظر گرفته شده باشد به جایی نرسید. به جز تصویب نامه مربوط به اصلاح ماده ۲ نظام‌نامه قانون تابعیت مصوب ۴۰/۷/۲۲ که در آن از ارزیابی میزان اطلاعات فرد متقاضی تابعیت ایرانی از تاریخ، زبان فارسی و قانون اساسی ایران سخن به میان آمده است.^{۴۷} به نظر می‌رسد تنها مبنای حقوقی موجود در این زمینه همین نظام‌نامه است که البته چنانکه خواهیم گفت به صورت کامل هم اجرا نمی‌شود. تحلیل داده‌های رسانه‌ای نیز نشان می‌دهد که به صورت متناوب این آزمون برای متقاضیان امر برگزار می‌شود. موشکافی در این اخبار حکایت از آن دارد که برگزاری این آزمون بیش از هر کسی برای فرزندان حاصل از مادران ایرانی متقاضی تابعیت برگزار می‌شود.

برای مثال محسن نسج همدانی، مدیرکل وقت اتباع و مهاجران خارجی استان تهران در گفت‌وگو با خبرگزاری فارس در سال ۱۳۹۳ درباره آزمون پذیرش تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج بانوان ایرانی با مردان خارجی اظهار داشت: وظیفه برگزاری این آزمون از سال ۹۲ از طرف وزارت کشور به اداره کل امور اتباع استانداری تهران جهت پوشش متقاضیان ساکن در استان تهران صورت گرفت که تاکنون حدوداً ۹ آزمون را با موفقیت به سرانجام رسانده است. حدوداً در هر دوره از این آزمون ۴۰ نفر از متقاضیان تابعیت شرکت می‌کنند.^{۴۸}

"مهدی دهرویه"، مدیر کل امور اتباع و مهاجرین خارجی استانداری گلستان نیز از برگزاری سیزدهمین جلسه آزمون تابعیت و مراسم ادای سوگند و وفاداری برای تعدادی از مشمولین ماده واحده قانون تعیین تکلیف، تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی خبر می‌دهد.^{۴۹}

البته نحوه نگارش خبر دیگری این نتیجه را می‌رساند که این آزمون انحصاراً برای فرزندان حاصل از مادران ایرانی برگزار می‌گردد. حسین فرمانی، مسئول تابعیت اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی استانداری قم با اشاره به برگزاری ششمین مرحله آزمون تابعیت با بیان اینکه تنها افرادی می‌توانند در این آزمون شرکت کنند که مادر آنها ایرانی باشد، گفت: کسانی حق شرکت در آزمون را دارند که مادر آنها ایرانی و پدر از اتباع خارجی باشد. (وب سایت رسمی استانداری قم، ششمین مرحله آزمون تابعیت برگزار شد)^{۵۰}

^{۴۵} مراحل دریافت تابعیت جمهوری اسلامی ایران در اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی استانداری قم، وبسایت رسمی استانداری قم، به آدرس: <http://atba.ghom.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=29&pageid=2078> آخرین بازدید: ۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

^{۴۶} صدور سندتحصیل تابعیت جمهوری اسلامی ایران، وبسایت رسمی وزارت امور خارجه، به آدرس: <https://mfa.gov.ir/portal/helpdeskdata/5053/352> / آخرین بازدید: ۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

^{۴۷} اصل نظامنامه قانون تابعیت ایران مصوب ۱۳۱۴/۲/۳ است.

^{۴۸} آزمون پذیرش تابعیت و دریافت شناسنامه ایرانی، وب سایت تابناک به نقل از خبرگزاری فارس، ۲۷ آذر ۱۳۹۳، به آدرس tabnak.ir/001vTO آخرین بازدید: ۲۹ خرداد ۱۴۰۱.

^{۴۹} برگزاری آزمون قانون اساسی در استان گلستان، وب سایت رسمی استانداری گلستان، به آدرس: <https://golestanp.ir/news/akhbar-moavenat/8730> آخرین بازدید: ۲۹ خرداد ۱۴۰۱.

^{۵۰} ششمین مرحله آزمون تابعیت برگزار شد، وب سایت رسمی استانداری قم به آدرس:

<https://atba.ghom.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=29&pageid=481&newsview=7041> آخرین بازدید: ۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

بدین ترتیب با وجود اینکه دسترسی به آیین نامه یا قانون جدید در این حوزه نداریم و تلاش‌های نگارنده برای اطلاعات بیشتر به جایی نرسید، تاکنون به این نتیجه رسیدیم که این آزمون به صورت متناوب برگزار می‌گردد، مبنای قانون آن نظام نامه‌های بسیار قدیمی است و در نهایت اینکه تمرکز اصلی آن نیز بر اعطای تابعیت به فرزندان زنان ایرانی بوده است (چاچ، سعید، عبدی پور، ابراهیم، ۱۳۹۸: ۴۹).^{۵۱}

نگارندگان این مقاله برای شفاف سازی فرایند و مبنای حقوقی آزمون تابعیت، درخواستی را در سامانه^{۵۲} ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات که بر اساس قانونی با همین عنوان " قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات" مصوب سال ۱۳۸۷ با کد پیگیری ۱۶۵۹۸۷۳۰۹۷۳۰۸ ثبت نموده اند که متعاقبا پاسخ ذیل منتشر شد:

"شهروند گرامی با سلام

به آگاهی می‌رساند به دنبال تصویب قانون تعیین تکلیف فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی غیرایرانی در تاریخ ۱۳۹۸/۰۷/۰۲ توسط مجلس شورای اسلامی و آیین نامه اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی توسط هیئت محترم وزیران در مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۳، اخذ آزمون تابعیت از فرزندان مذکور در قانون و آیین نامه پیش بینی نشده و همچنین از متقاضیان مذکور بر اساس قانون فوق آزمونی اخذ نمی‌گردد. بر اساس سوال مطرح شده چنانچه از فرزند مادر ایرانی که در آیین نامه پیش گفته تشکیل پرونده داده اند آزمون اخذ شده است، لطفا در صورت لزوم مشخصات فرزند و مرجعی که آزمون اخذ نموده را جهت پیگیری لازم اعلام نمایید.

مدیر پاسخگویی وزارت کشور

محمد حسن جابری انصاری"

جستجو در فضای رسانه‌های نیز موید این مطلب است؛ به طوری که آخرین خبر از برگزاری چنین آزمونی برای فرزندان حاصل از مادران ایرانی در دو تاریخ^{۵۳} ۱۳۹۸/۰۵/۰۱ و ۱۳۹۸/۰۲/۰۴^{۵۴} منتشر شده و ارجاع آن به مقررات نیز ماده واحده قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج ایرانی با مردان خارجی مصوب ۲/۷/۸۵ مجلس محترم شورای اسلامی اعلام شده است.

البته این به معنای حذف کلی آزمون تابعیت نیست. چه اینکه در خبر منتشره در تاریخ ۱۳۹۹/۰۵/۰۶ مربوط به اعطای تابعیت به استاد نجیب مایل هروی از اتباع افغانستانی و مفاخر زبان فارسی، هاشمی، رئیس اداره کل امور اتباع خراسان رضوی تصریح کرد که "استاد نجیب مایل هروی پس از خواندن سوگند نامه و انجام آزمون تابعیت که از قوانین اعطای تابعیت ایران می‌باشد مراحل قانونی این فرآیند را طی نمود."^{۵۵}

^{۵۱} برای اطلاعات بیشتر رک: قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۹۸/۰۷/۰۲

^{۵۲} <https://iranfoia.ir/web/guest/home>

^{۵۳} وبسایت رسمی وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران، مدیرکل امور اتباع و مهاجرین خارجی از برگزاری آزمون تابعیت خبر داد، ۱۳۹۸/۰۵/۰۱، قابل دسترسی در: <https://moi.ir/fa/%D8%A7%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/123528> (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

^{۵۴} وبسایت رسمی وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران، برگزاری اولین دوره امتحان تابعیت از فرزندان مادران ایرانی مزدوج با اتباع خارجی در سال ۱۳۹۸، ۱۳۹۸/۰۲/۰۴، قابل دسترسی در: <https://moi.ir/%D8%A7%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/118889> (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

^{۵۵} خبرگزاری فارس، تابعیت ایرانی به استاد نجیب مایل هروی اعطا شد، منتشر شده مورخ: ۱۳۹۹/۰۵/۰۶، قابل دسترسی در: <http://fna.ir/eyul23> (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

همچنین در خبر منتشر شده در تاریخ ۲۰ اردیبهشت ماه ۱۴۰۱، با موضوع مراسم اعطای تابعیت ایران به سرمایه‌گذاران خارجی، علیرضا بیگدلی معاون کنسولی، ایرانیان و امور مجلس وزارت امور خارجه ضمن تشریح رویه اعطای تابعیت از "ارجاع به کمیسیون ماده ۳ نظامنامه تابعیت هیئت وزیران" که در مورد سنجش شرایط اخذ تابعیت و آزمون مربوطه است، سخن می‌گوید. بنابراین این آزمون در حال حاضر در مورد متقاضیان موضوع ماده ۹۷۹ قانون مدنی در حال برگزاری است.

۳,۲. محتوای آزمون

متاسفانه تلاش‌های نگارنده برای دسترسی به نمونه سوالات مربوط به آزمون قانون اساسی به بن‌بست رسید. همچنین هیچ مجموعه گردآوری شده‌ای نیز در این زمینه منتشر نشده است. با این وجود سه الگوی محتمل در مورد محتوای آزمون قانون اساسی برای کسب تابعیت وجود دارد:

(الف) با توجه به نام این آزمون که برخلاف آنچه در دنیا به آزمون تابعیت یا آزمون شهروندی مرسوم است، در ایران برای اخذ تابعیت باید آزمون قانون اساسی را با موفقیت پشت سر گذاشت. بنابراین این الگو ما را به این نتیجه می‌رساند که محتوای این آزمون صرفاً از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تشکیل می‌گردد.

(ب) مبنای حقوقی این آزمون در ایران همانطور که پیش‌تر به آن اشاره شده، اصلاح ماده ۲ نظامنامه قانون تابعیت مصوب ۴۰/۷/۲۲ است که بر اساس آن، میزان دانش متقاضیان در سه زمینه سنجیده می‌شود: تاریخ، زبان و قانون اساسی. بر اساس این احتمال آزمون فوق‌الذکر باید شامل هر سه جزء باشد.

(ج) گزارشی در سال ۱۳۹۳ در سایت رسمی استانداری استان مرکزی از روند برگزاری آزمون قانون اساسی برای فرزندان زنان ایرانی به شرح ذیل قرار گرفته است: «برگه‌های سئوالات آزمون که مشتمل بر موادی از قانون اساسی و اطلاعات عمومی و ... از جمهوری اسلامی ایران بود توزیع گردید...»^{۵۶}

این گزارش نشان می‌دهد که آزمون قانون اساسی چیزی بیش از سنجش دانش متقاضیان صرفاً از قانون اساسی است. به طور صریح اعلام نشده که منظور از اطلاعات عمومی و غیره که در این گزارش ذکر شده، چیست. اما در یک جمع‌بندی می‌توان اینطور نتیجه گرفت که اطلاعات کلی در مورد ایران که ممکن است از جمعیت و جغرافیا و تاریخ تا نظام سیاسی و عقیدتی سؤالاتی را در برگرد در کنار قانون اساسی سنجیده می‌شود.

تلاش نگارندگان برای استعلام این مسئله از سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات با کد پیگیری ۱۶۵۹۸۷۳۳۸۳۸۰۹ به این پاسخ ختم شد: "با توجه به اینکه برخی از آئین‌نامه‌ها، بخشنامه و دستورالعملها دارای طبقه بندی می‌باشند امکان انتشار وجود ندارد."

هیچ گزارشی مبنی بر سنجش میزان دانش افراد از زبان رسمی کشور - زبان فارسی - وجود ندارد. با این وجود به نظر می‌رسد میزان تسلط بر زبان فارسی به صورت ضمنی در خلال آزمون و مراحل گوناگون اعطای تابعیت سنجیده می‌شود.

۳,۳. چالش‌های مربوط به آزمون قانون اساسی در ایران

وضعیت کنونی سوالات بی پاسخ گوناگونی را در ذهن نگارنده ایجاد کرده است که به نظر می رسد پاسخ بدان با یک تغییر وضعیت و بلکه تحول وسیع در این حوزه همراه خواهند بود که ذیلا در سه دسته بندی چالش مبنای حقوقی، چالش شفافیت و چالش محتوایی بدان می پردازیم.

۳.۳.۱. چالش مبنای حقوقی

اولین سوالی که باید مطرح نمود آن است که آیا نظامنامه‌ای با این قدمت را می‌توان به عنوان معیار عمل برای برگزاری آزمون قانون اساسی قرار داد؟ در حالی که دولت‌های گوناگونی از آن زمان روی کار آمده، رژیم سیاسی تغییر یافته و البته اوضاع و احوال در همه جنبه‌ها دگرگون شده است! اصولا مقررات نباید اینطور کلی و وسیع وضع شده تا وجه تفارقتشان با قانونی که قانون‌گذار وضع آن است مشخص نباشد.

وقتی در قانون مدنی شرایط اخذ تابعیت ذکر شده و هیچ صحبتی از آزمون تابعیت به میان نیامده است، ارگان‌های دولتی به هیچ عنوان حق اضافه نمودن شرط قبولی در آزمون قانون اساسی را بر اساس هیچ آیین نامه بخش نامه، اطلاعیه، دستورالعمل و ... جدید یا قدیمی ندارند! حتی اصلا مشخص نیست که چرا نهادهای دولتی از شرط ارزیابی اطلاعات تاریخی و زبان فارسی چشم پوشی نموده و تنها آگاهی فرد از قانون اساسی و در بهترین حالت مضاف بر اطلاعات عمومی را محک می‌زنند؟!

اصولا آزمونی که اعطای تابعیت منوط به پذیرش در آن است در کشوری با پیش زمینه نظام حقوقی نوشته _ رومی - ژرمنی _ به قدری مهم و برجسته می نماید که باید از سوی مجلس قانون‌گذار که شانی فراتر از صادر کنندگان دستورالعمل، نظامنامه و آیین- نامه در حوزه مقررگذاری دارند صادر شود. برگزاری این آزمون در حقیقت در وهله اول حاکمیت قانون را در کشور به خطر می- اندازد.

۳.۳.۲. چالش شفافیت

رویه‌هایی که بر اساس قوانین یا آیین نامه‌های اجرایی در پیش گرفته می‌شوند، باید به صورت علنی منتشر گردند. در حقیقت شفافیت هم در نحوه مقررگذاری حائز اهمیت است و هم در حوزه انتشار علنی قوانین و مقررات باید بدان توجه شود. نگارنده به کرات به مواردی برخورد کرده که یافتن کوچکترین و گمنام ترین آیین نامه‌ها و مقررات دیگر در کشورهای توسعه یافته به زبان انگلیسی حتی در کشورهای غیر انگلیسی زبان آسان تر از دسترسی به برخی از قوانین قدیمی در کشورمان بوده است. چنین شرایطی در حقیقت اصل اطلاع همگانی از قوانین در کشور و اصل شفافیت را به شدت نقض می‌نماید.

بدیهی است که یک قانون مفصل و جامع تابعیت همانند قانون ۴۲ ماده‌ای تابعیت آلمان، قانون ۳۹ ماده‌ای شهروندی کانادا و قانون ۵۴ ماده‌ای شهروندی استرالیا می‌تواند به عنوان مثال موفقی در این زمینه مطرح گردد؛ آن هم در شرایطی که علاوه بر قانون تمامی دستورالعمل‌ها، آیین نامه‌ها و مقررات مربوطه به صورت شفاف از طرق گوناگون در دسترس همگان قرار دارد. چنانکه گفته شد حتی در کشور آمریکا نمونه سوالات به زبان های پرمقتضی و زنده دنیا نیز ترجمه شده است!

مقایسه این وضعیت با قوانین کلی و گنگ کشورمان در زمینه تابعیت که یا دربخش بسیار ناچیزی از قانون مدنی طرح شده و یا به صورت بسیار غیر منسجم و نامرتب به اقتضا زمان و دوره سیاسی به تصویب رسیده است، این حقیقت را آشکار می‌سازد که راه دور و درازی برای رسیدن به شفافیت عملکرد در این زمینه پیش رو خواهیم داشت.

از سوی دیگر شفافیت در ارائه آمار و اطلاعات سبب می‌شود تا مطالعات و بررسی‌های مختلفی از سوی محققان و اندیشمندان صورت گیرد که نهایتاً به بهبود شرایط منجر می‌گردد. این شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری ارگان‌های دولتی دخیل مانند اداره مهاجرت، اتباع، پناهندگان و پلیس ذی‌ربط را افزایش می‌دهد. حتی چنان که پیش از این بدان اشاره شد، درخواست سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات نیز با قید طبقه‌بندی شدن و محرمانه بودن "آئین نامه‌ها، بخشنامه و دستورالعمل‌ها" با بن‌بست مواجه شده و از انتشار اطلاعات در خصوص مفاد و مبنای حقوقی آزمون تابعیت خودداری شد. البته این یک ترفند مضحک و همیشگی در حکمرانی ناکام و شکسته‌خورده است که به هر اطلاعاتی برچسب طبقه‌بندی و محرمانگی متصل شده تا بدین وسیله از ارزیابی و محک در امان بماند که البته این بار کج به سرمنزل مقصود نخواهد رسید.

دقیقاً بر عکس همین اوصاف در مورد کشور ایران صدق می‌کند. به طور مثال تلاش‌های متعدد نگارنده در زمینه دسترسی به ارقام و اطلاعات افرادی که طی سال‌های اخیر تابعیت ایرانی را کسب کرده‌اند به شکست منتهی شد. هیچ مرجع رسمی در این زمینه به صورت عمومی اطلاعاتی منتشر نمی‌کند. قوانین و مقررات به قدری مبهم و کلی هستند که تمام اقتدار بدون پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری در ید قدرت نهاد‌های دخیل دولتی است و شاید یکی از دلایلی که مبحث اعطای تابعیت در کشور ما تا به این حد محجور و منزوی بوده، همین عدم شفافیت است که در پی آن چالش‌ها و فرصت‌ها را از نظر دور نگاه داشته است.

۳,۳,۳. چالش محتوایی

پیش از این اشاره شد که در کشورهای توسعه یافته و پیشرفته علاوه بر دانش قانون اساسی، اطلاعات افراد از نظام حکومت‌داری، جغرافیا، تاریخ و سیستم تراکم اداری نیز سنجیده می‌شود. احتمالاتی که در مورد آزمون قانون اساسی تابعیت نیز نام برده شده حاکی از آن است که در بهترین حالت قانون اساسی و اطلاعات بسیار کلی مورد سنجش قرار می‌گیرد و هیچ اماره مبنی بر اینکه اطلاعات حداقلی فرد در مورد کشور و موضوعات گوناگون مربوط به آن محک بخورد، وجود ندارد. قانون‌گذار با رویکرد موسع‌تر در این زمینه می‌تواند حل شدن و ادغام یک فرد را در جامعه ایرانی بهتر ارزیابی نماید.

مسئله دیگر مربوط به سنجش میزان اطلاعات افراد متقاضی از زبان رسمی کشور است. اگرچه این دانش در حال حاضر نیز به صورت ضمنی سنجیده می‌شود و البته سبقه کهنه مهاجرین و پناهندگان در عمل شرایطی را به وجود آورده که اکثریت قریب به اتفاق متقاضیان و نامزدان بالقوه از این توانایی بهره‌مند هستند، اما همه چیز باید به صورت شفاف در قانون یا آیین نامه مربوطه ذکر شود.

نتیجه‌گیری و یافته‌های مقاله:

پیش از اینکه وارد نتیجه‌گیری نهایی شده و بر اساس اطلاعات و استدلال‌ات پیش‌گفته راه‌حلهایی ارائه دهیم، باید اشاره کنیم که به طور کلی ضعف در حوزه رویکرد حقوقی جمهوری اسلامی ایران در حوزه اعطای تابعیت تنها به بحث آزمون تابعیت یا آزمون قانون اساسی محدود نمی‌شود. این چالش‌ها صورتی در هم پیچیده و تنیده شده دارند که برای تحول در این حوزه باید از چند جنبه بسیار مهم نظام تابعیت در ایران مورد اصلاح قرار گیرد.

در وهله اول باید یک قانون مستقل یا در قالب قانون جامع تابعیت به تصویب قانون‌گذار برسد و کم و کیف آزمون تابعیت را که در برگزیده مطالب گفته شده از جمله نحوه و زمان بندی آزمون، محتوای آزمون و رویه‌های مربوطه به صورت جزئی را مشخص کند. نکته حائز اهمیت‌تر آن است که مبنای حقوقی چنین مسئله مهم و تعیین‌کننده‌ای باید قانون مصوب مجلس شورای اسلامی باشد

و نه صرفاً آئین‌نامه‌های دولتی که مشخص نیست بر چه مبنا و قاعده‌ای نسبت به برگزاری این آزمون سرنوشت ساز اقدام می‌نمایند. در مثال آمریکا و کانادا مشهود بود که قانونگذار مواردی که باید توسط دولت سنجیده شود را بسیار دقیق ترسیم نموده و از سوی دیگر قوه مجریه نیز رویه‌های دولتی را به طرز استنادانه‌ای در امتداد و منطبق بر اراده قانونگذار کروکی کشیده بود.

توسعه محتوای آزمون نیز که اطلاعات فرد را از قانون اساسی، نظام سیاسی، جغرافیا، تاریخ، زبان و ... بسنجد در نهایت به تثبیت یک سنگ محک دقیق‌تر منجر می‌گردد و به همین دلیل نام آزمون تابعیت یا آزمون شهروندی شایسته‌تر از آزمون قانون اساسی که در حال حاضر به کار برده می‌شود، می‌نماید. این آزمون باید تا جای امکان معیارها و شاخصه‌هایی را برای سنجش اطلاعات فرد از موضوعات پیش گفته را ترسیم نماید که کیفی و قابل اندازه‌گیری هستند و با کمترین حد اختلاف نظر قابل تصحیح توسط یک کلید سوال یا مصححان متخصص گوناگون باشد.

از طرفی توشیح این مسئله که آیا متقاضیان حق آزمون دوباره را دارند می‌تواند در شفافیت و پایش عملکرد ادارات دولتی تاثیر به سزایی بگذارد. در حقیقت تعبیه امکان برگزاری آزمون به صورت دوباره با فاصله زمانی و توسط مقامات اداری متفاوت به مثابه روشی است تا از غرض‌ورزی، تبعیض و سوءاستفاده از قدرت جلوگیری نماید.

بر اساس سیاست‌گذاری‌های کلان و مقرره‌گذاری‌های صورت گرفته توسط قانون‌گذار نیز می‌توان حسب مورد استثنائاتی نیز برای برگزاری آزمون و یا حداقل نحوه برگزاری آن به صورت شفاهی، کتبی، به همراه یک فرد دیگر و ... در نظر گرفت تا در صورتی که تمام شرایط در یک فرد متقاضی اما با ظرفیت بالا جمع نشدند، مبنای حقوقی برای جذب این دسته از سرمایه‌های انسانی وجود داشته باشد.

یک نکته حائز اهمیت دیگر آن است که اصولاً مشروعیت و عقلانیت آزمون زمانی تامین می‌گردد که دولت ایران نیز شرایط لازم را جهت ادغام افراد در جامعه میزبان فراهم نماید. بحث در این مورد بسیار است و نیازمند مطالعات گسترده‌تر و خاص‌تر؛ به طور مثال مفهوم اقامت دائم که در حقوق تمام کشورهای توسعه یافته تثبیت شده است، می‌تواند به عنوان یک رهیافت جهت سامان دادن به دوره انتقالی مورد بهره‌برداری قرار گیرد. باید توجه داشت که خود آزمون هرچند به عنوان تنها راه چاره برای سنجیده میزان اطلاعات کلی افراد نسبت به یک کشور به کار گرفته شده است، با این همه نمی‌توان صرفاً از این طریق از میزان وفاداری و ادغام یک فرد در جامعه اطمینان حاصل نمود. لذا، یک برنامه پشتیبان جهت تسهیل فرایند درونی‌سازی لازم است.

در هر حال حکومت قانون و شفافیت در عملکرد همواره هم با رویکرد حقوق بشری و هم با رویکرد منافع ملی تاثیرات میمون و پرمیوه خود را به همراه دارد و سبب بالا رفتن بهره‌وری در دستگاه‌های اداری می‌گردد. امید است با وجود یک نظام حقوقی منسجم در مورد اعطای تابعیت و سنجش معیارهای مصوب توسط یک آزمون جامع برای اخذ تابعیت ایرانی، کشور عزیز ایران بتواند بیش از پیش از ظرفیت میهمانان کهنه کار ساکن کشورمان بهره‌مند گردد.

منابع:

فارسی:

آزمون پذیرش تابعیت و دریافت شناسنامه ایرانی، وب سایت تابناک به نقل از خبرگزاری فارس، ۲۷ آذر ۱۳۹۳، به آدرس tabnak.ir/001vTO آخرین بازدید: ۲۹ خرداد ۱۴۰۱.

ارفع نیا، بهشید، حقوق بین الملل خصوصی، ج اول، چاپ سوم، انتشارات بهتاب، تهران، ۱۳۸۹.

ارفع نیا، بهشید، ازدواج و تابعیت، مجله حقوق زنان، شماره ۲، ۱۳۷۷.

ایمانی نائینی، محسن و دیگران، بررسی امکان گسترش حمایت حقوقی در مورد ازدواج زنان با اتباع غیر ایرانی، مطالعه راهبردی زنان، شماره ۵۴، ۱۳۹۰.

برگزاری آزمون قانون اساسی در استان گلستان، وب سایت رسمی استانداری گلستان، به آدرس:

<https://golestanp.ir/news/akhbar-moavenat/8730> آخرین بازدید: ۲۹ خرداد ۱۴۰۱.

برگزاری اولین دوره امتحان تابعیت از فرزندان مادران ایرانی مزدوج با اتباع خارجی در سال ۱۳۹۸، وبسایت رسمی وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران، ۰۴/۰۲/۱۳۹۸، قابل دسترسی در:

<https://moi.ir/%D8%A7%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/118889> آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷

پروین، خیرالله. "جستاری بر اندیشه دادرسی اساسی در جهان." مطالعات حقوق تطبیقی ۹، ش ۴: ۶۱-۸۴. ۱۳۸۹.

تابعیت ایرانی به استاد نجیب مایل هروی اعطا شد، خبرگزاری فارس، منتشر شده مورخ: ۱۳۹۹/۰۵/۰۶، قابل دسترسی در:

<http://fna.ir/evul23> (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷).

توسلی نائینی، منوچهر، اصل وحدت تابعیت زوجین در حقوق ایران، مجله حقوق خصوصی، شماره ۷، ۱۳۸۳.

توسلی نائینی، منوچهر، تاملی بر وضعیت حقوقی کودکان بی هویت ناشی از ازدواج زنان ایرانی مردان خارجی، مجله حقوق اسلامی، شماره ۲۲، ۱۳۸۸.

چاچ، سعید، ابراهیم عبدی پور، 'نابرابری بین پدر و مادر ایرانی در انتقال تابعیت به فرزندان!' مطالعات حقوق تطبیقی، ۱۰(۱)،

۱۳۹۸. pp. 261-278. doi: 10.22059/jcl.2018.253960.633645

جلوداریان، امید، نگاه رهبر معظم انقلاب به "افزایش جمعیت و تحدید نسل" بر اساس بیانات از ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۹، صدا و سیما

جمهوری اسلامی ایران، معاونت سیاسی، اداره پژوهش های سیاسی، ۱۳۹۹، منتشر شده در وب سایت خبرگزاری صداوسیما به

نشانی: <https://www.iribnews.ir/00BTQd> آخرین بازدید: ۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

حسینی، ق، تابعیت و مسئله و مشکلات تابعیت کودکان مهاجر و پناهجو، مجموعه مقالات همایش کودک، تهران: انتشارات دانشگاه، ۱۳۸۶.

دانش پژوه، مصطفی، تابعیت طفل طبیعی در نظام ایران، فصل نامه حوزه و دانشگاه، سال نهم، شماره ۳۶، ۱۳۸۲.

رشیدی، راشد؛ مرادی، مریم، واکاوی موازین و چالشهای حاکم بر تابعیت مضاعف، اسفند ۱۳۹۲، سال پنجم- شماره ۳۱ (۲۶)

صفحه - از ۱۷ تا ۴۲، ۱۳۹۲.

راسخ، محمد، حق و مصلحت، مقالاتی در فلسفه حقوق، فلسفه حق و فلسفه ارزش، جلد دوم، چاپ سوم، تهران: نشر نی، ۱۳۹۳.

سلجوقی، محمود، حقوق بین الملل خصوصی، تهران، دفتر حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، تهران: چاپ اول. ص ۷۰، ۱۳۷۰.

ششمین مرحله آزمون تابعیت برگزار شد، وب سایت رسمی استانداری قم به آدرس:

<https://atba.ghom.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=29&pageid=481&newsview=7041> آخرین بازدید:

۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

صدور سندتحصیل تابعیت جمهوری اسلامی ایران، وبسایت رسمی وزارت امور خارجه، به آدرس:

<https://mfa.gov.ir/portal/helpdeskdata/5053/352/> آخرین بازدید: ۱۱ خرداد ۱۴۰۱.

طالبی، محمدحسین، واکاوی مفهوم حق به مثابه موضوع دانش فلسفه حق، نشریه روش شناسی علوم انسانی، ش ۷۵-۷۴، ۱۳۹۲.

عابدی، میرحسین، ابعاد حقوقی ازدواج با اتباع بیگانه، مجله راهبرد و مجلس، شماره ۲۸، ۱۳۷۸.

عرب آمری، احمد و پارسامنش، محمدرضا، تابعیت در اسلام، مجله حقوق اسلامی، شماره ۴۱، ۱۳۹۳.

فدوی، سلیمان، نقدی بر ماده واحده تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی ماهنامه کانون سردفتران و دفتریاران، سال چهارم و هشتم، ش ۶۷. ۱۳۸۵.

قاری سید فاطمی، سید محمد، حقوق بشر در جهان معاصر، دفتر اول، تهران: انتشارات شهر دانش، ۱۳۸۸.

کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظام حقوقی کنونی، نشر میزان، تهران: چاپ پنجاه و یکم، ۱۳۹۵.

گری، جان، فلسفه سیاسی فون هایک، ترجمه خشایار دیهیمی، چاپ دوم، تهران: انتشارات طرح نو، ۱۳۸۹.

مدنی، جلال الدین، حقوق بین الملل خصوصی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۸۸.

مدیرکل امور اتباع و مهاجرین خارجی از برگزاری آزمون تابعیت خبر داد وبسایت رسمی وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران ،
<https://moi.ir/fa/%D8%A7%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/123528> قابل دسترسی در ۱۳۹۸/۰۵/۰۱،
 (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

مراسم اعطای تابعیت ایران به سرمایه‌گذاران خارجی برگزار شد، خبرگزاری آنا، منتشر شده در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۰، قابل دسترسی
 در: <https://ana.press/0021Ab> (آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

مراحل دریافت تابعیت جمهوری اسلامی ایران در اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی استانداری قم، وبسایت رسمی استانداری
 قم، به آدرس: <http://atba.ghom.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=29&pageid=2078> آخرین بازدید: ۱۱ خرداد
 ۱۴۰۱.

موسی زاده، ابراهیم، حقوق بین الملل عمومی، چاپ بیست و پنجم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۳.

ناصری، علی، تابعیت و اصول و قواعد حاکم بر آن، نشریه پیک نور، شماره ۳، ۱۳۸۲.

نصیری، محمد، حقوق بین الملل خصوصی، چاپ بیست و نهم، تهران، انتشارات آگه، ۱۳۹۳.

هیئت عمومی دیوان عالی کشور، مجموعه رویه قضائی، تهران، انتشارات کیهان، ۱۳۴۷.

انگلیسی:

Aeran Chung, Erin, Immigration and citizenship in Japan, Cambridge University Press, June 2010.

Alba, Richard; Nee, Victor, "Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration". International Migration Review, 1997.

Bauer, Thomas K. and Kunze, Astrid, The Demand for High-Skilled Workers and Immigration Policy (January 2004). IZA Discussion Paper No. 999; RWI: Discussion Papers No. 11, 2004. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=500902>

BBC, World's top graduates get new UK visa option, 30 May 2022, UK: BBC, available at: World's top graduates get new UK visa option - BBC News [Last visit: 12 August 2022].

Canada Citizenship Act, 1948, § 13 , available at [http://www.comlaw.gov.au/comlaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/894EE9440ED55DEOC_A256F71004DDA6F/\\$file/AusCitizenship1948.pdf](http://www.comlaw.gov.au/comlaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/894EE9440ED55DEOC_A256F71004DDA6F/$file/AusCitizenship1948.pdf) .

Chen, T. P. 'The Nationality Law of the People's Republic of China and the Overseas Chinese in Hong Kong, Macau and Southeast Asia', New York Law School Journal of International and Comparative Law 5: 281-335, 1983.

Code of Federal Regulations (8 CFR). Most of the corresponding regulations have been promulgated by legacy INS or USCIS. (U.S)

Crisp, J. The Local Integration and Local Settlement of Refugees: a conceptual and historical analysis. Working Paper No. 102, New Issues in Refugee Research series. Geneva: UNHCR PDES, 2004. at: <http://www.unhcr.org/407d3b762.html>

Flynn, Don, New Borders, New Management: The Dilemmas of Modern Immigration Policies, 28 ETHNIC & RACIAL STUD .2005.

Government of Canada (I), Date modified: 2020-03-20 Available at: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-citizenship/become-canadian-citizen/citizenship-test.html> [accessed 24 May 2022]

Government of Canada(II), Available at: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/discover-canada.html> [accessed 24 May 2022]

Government of Canada(III), Discover Canada, The Rights and Responsibilities of Citizenship, represented by the Minister of Citizenship and Immigration Canada, 2012. Available at: <https://www.canada.ca/content/dam/ircc/migration/ircc/english/pdf/pub/discover.pdf>

Government of Canada (III), Date modified: 2022-01-06 Available at: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadian-citizenship/become-canadian-citizen/citizenship-test/online.html> [accessed 24 June 2022]

Hacohen, D. 'The Law of Return as an Embodiment of the Link between Israel and the Jews of the Diaspora', Journal of Israeli History, 19(1), 61-89, 1998.

Hanami, Tadashi, "Japanese Policies on the Rights and Benefits Granted to Foreign Workers, Residents, Refugees and Illegals." In Temporary Workers or Future Citizens? Japanese and U.S. Migration Policies, ed. M. Weiner and T. Hanami. London: Macmillan Press: 211-37, 1998.

HARPAZ, YOSSI and HERZOG, BEN, REPORT ON CITIZENSHIP LAW: Israel, European University Institute, Robert Schuman Center for advance studies, COUNTRY REPORT 2018/June 2018.

International Organization for Migration, (IOM), Glossary on Migration, INTERNATIONAL MIGRATION LAW, Geneva, Switzerland, Pp. 101-102, 2019.

Kondo, Atsushi, REPORT ON CITIZENSHIP LAW: Japan, European University Institute, Robert Schuman Center for advance studies, COUNTRY REPORT 2016/OCTOBER 2016.

Moore, Stephen A Strategic U.S. Immigration Policy for the New Economy, in BLUEPRINTS FOR AN IDEAL LEGAL IMMIGRATION POLICY 69, 69 (Richard D. Lamm & Alan Simpson eds., 2001), available at <http://www.cis.org/articles/2001/blueprints/blueprints.pdf>.

Ongley, Patrick et. Pearson, David, Post-1945 International Migration: New Zealand, Australia and Canada Compared, 29 INT'L IMMIGR. REV. 765, 772, 1995.

Richmond, Anthony et. Rao, G. Lakshmana, Recent Developments in Immigration to Canada and Australia: A Comparative Analysis, 17 INT'L J. COMP. Soc. 183, 193, 1976.

Park, Robert E.; Burgess, Ernest. Introduction to the Science of Sociology. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2016.

Safran, William, "Citizenship and Nationality in Democratic Systems: Approaches to Defining and Acquiring Membership in the Political Community". International Political Science Review. SAGE Publishing. 18 (3): 313–335, 1997.

Shachar, Ayelet, The Race for Talent: Highly Skilled Migrants and Competitive Immigration Regimes. New York University Law Review, Vol. 81, April 2006; U Toronto, Legal Studies Research Paper No. 883739. 2006, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=883739> .

Shachar, Ayelet, The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality (Harvard University Press, 2009).

Shearer , Ivan & Opeskin, Brian, "Nationality and Statelessness" Foundations of International Migration Law (eds. Brian Opeskin, Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath-Cross: Cambridge University Press, 2012).

THOMAS ALEXANDER ALEINIKOFF ET AL., IMMIGRATION AND CITIZENSHIP: PROCESS AND POLICY 162 (5th ed. 2003).

U.S. Citizenship and Immigration Services (I). USCIS Policy Manual. Volume 12 - Citizenship and Naturalization > Part B - Naturalization Examination > Chapter 3 - Naturalization Interview, [Washington, District of Columbia] :U.S. Citizenship and Immigration Services. Available at: <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-b-chapter-3> [accessed 24 May 2022]

U.S. Citizenship and Immigration Services(II). USCIS Policy Manual. Volume 12 - Citizenship and Naturalization > Part E - English and Civics Testing and Exceptions > Chapter 1 - Purpose and Background. Available at: <https://www.uscis.gov/policy-manual/volume-12-part-e-chapter-1> [accessed 24 May 2022], See also: See INA 312. See 8 CFR 312.

U.S. Citizenship and Immigration Services(III). Available at: <https://www.uscis.gov/us-citizenship/naturalization-test> [accessed 24 May 2022]

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Global Consultations on International Protection/Third Track: Local Integration, 25 April 2002, EC/GC/02/6, 2002, available at: <http://www.refworld.org/docid/3d6266e17.html> [accessed 3 May 2022].

Walzer, Michael, Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality. New York: Basic Books, 1983.

WEISSBRODT, DAVID, IMMIGRATION LAW AND PROCEDURE , West Academic Publishing; 6 edition, 2010 (October 15, 2010).

Wong, JanelleS. Democracy'sPromise: Immigrant sand American Civic Institutions. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2006.

Comparative study of Citizenship test for Naturalization in Islamic Republic of Iran, United States and Canada

Mohammad Jalali (Assistant professor of Public Law at Faculty of Law, Shahid Beheshti University)

Javid Rostami (Master of Public Law at Shahid Beheshti University)

Abstract:

Nationality has been described as a legal-political relationship between citizens and the government. This nationality is transferred more than other ways else by birth compulsorily. However, the wide range of asylum and migration across a country's geographical borders has led people of different nationalities to apply for new citizenship. But in order to obtain new citizenship, governments, based on the related higher policies, set the minimum conditions and criteria for obtaining citizenship, and finally, in the process that is known in the world today as "Citizenship Test" or "Nationality Test", Acquisition of these conditions is examined individually.

Islamic Republic of Iran has been facing asylum and migration from neighboring countries, especially Afghanistan, Iraq and Pakistan, for nearly 50 years. The guests who are present for approximately half a century and we deal with the third generation of this group of people in society. Conditions are also defined for granting Iranian citizenship to foreign nationals residing in Iran, and finally the degree of integration and knowledge of these individuals towards Iranian society is measured in a process called "constitutional test". In this article, we have tried to analyze and evaluate the constitutional test with a critical approach, will follow by suggestions based on the results of the comparative evaluation with the citizenship test system in the United States and Canada.

Keywords: Nationality, Nationality test, Refugee, Migration, Iranian nationality